

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

לעילוי נשמת גדליה בנימין בן צבי הירש דוידוויץ

"בתורת ה' חפצו" (תהלים א'): על תנועה ומנוחה

יונתן גרוסמן

(א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב.

(ב) כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה.

(ג) והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול

וכל אשר יעשה יצליח.

(ד) לא כן הרשעים

כי אם כמלך אשר תדפנו רוח.

(ה-ו) על כן לא יקמו רשעים במשפט וחסאים בעצת צדיקים. כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד.

1. בבלי, עבודה זרה דף י"ח ע"ב

"דרש רבי שמעון בן פזי מאי דכתיב 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב'? וכי מאחר שלא הלך היכן עמד ומאחר שלא עמד היכן ישב ומאחר שלא ישב היכן לך? [אלא] לומר לך שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ".

2. ראב"ע על פסוק א'

"קדמונינו ז"ל אמרו כי עמד קשה מן הלך וישב קשה מכולם, אם כן יהיו הלצים רעים מחטאים".

3. "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח":

רש"י: "ועלהו לא יבול – אפילו הפסולת שבו לצורך היא, שיחתן של תלמידי חכמים לצורך היא וצריכה לימוד".

רד"ק: "דימה האדם הטוב לעץ שתול על פלגי מים ואמר, האדם שיסור מרע ויעשה טוב הנה הוא כעץ השתול על פלגי מים שהוא שבע לעולם, כן הוא ישמח לעולם בחלקו, אם מעט אם הרבה יאכל... ויש לפרש הפסוק הזה דרך ברכה ושלום ושכר טוב, כי אם יסור מדרך הרעה ויעשה טוב יהיה גמולו שיהיה כעץ שתול על פלגי מים".

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

4. ראב"ע לפסוק ו

"ואם נפשות הרשעים תאבדנה אף כי נפשות הלצים, או תהיה מלת רשעים כוללת חטאים ולצים".

5. רש"י לתהלים א', א

"אשרי האיש – אישוריו ותהלותיו של אדם אלו הן: אשר לא הלך..."

6. רד"ק לפסוק א

"וכלל דוד בזה המזמור תורת האדם ומה שראוי לו לעשות בזה העולם, והגמול הטוב לצדיקים והעונש לרשעים. והוא מזמור נכבד מאוד, לפיכך החל בו ספרו".

7. עמוס חכם, דעת מקרא, סיכום מזמור א

"במזמור זה אין תפילה הפונה אל ה' בלשון נוכח, ואף על פי כן עומד מזמור זה בראש ספר תהלים. ושני טעמים לדבר זה. ראשית: במזמורים רבים מאד בספר תהלים מבקש המתפלל על הצלתו מידי הרשעים, או מודה לה' שהצילו מרשעים, או מביע אמונתו ובטחונו בכליון הרשעים. לפיכך בא בראש הספר מזמור העוסק כולו בעניין זה של ההבדל בין צדיק לרשע. ושנית: כיוון שספר תהלים הוא ספר תפילות, על כן באה בראש התפילות אזהרה למתפלל, שכדי שתפילתו תהיה רצויה, עליו להתרחק מדרך הרשעים ולהגות בתורת ה'".

דיאלוג עם מקראות אחרים

8. ראב"ע לפסוק א-ב

"ובקריית שמע ד' מתכונות הגוף והם 'בשבתך' וההפך 'בלכתך' כי הנע הפך הנח, 'ובשכבך' הפך 'ובקומך'. ובתהלות כתוב 'ישב' כנגד 'בשבתך', גם 'הלך' כנגד 'לכתך', גם 'עמד' כנגד 'קם', ולא הזכיר השכיבה כי ברוב האדם ישן... והזכיר 'יומם ולילה' כנגד ארבעה מתכונות הגוף".

9. מדרש שוחר טוב לתהלים א'

"ר' אליעזר אומר: אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם רוצין אנו ליגע בתורה יום ולילה אבל אין לנו פנאי. אמר להם הקב"ה, קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה... ר' יהושע אמר, מה שאומר ר' אליעזר אינו אלא פרט ללילות שאין מצות תפילין מתקיימת אלא ביום, שנאמר 'ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה'. אמר לו ר' אליעזר, ומה את מקיימת ובתורתו יגה יומם ולילה? אמר לו רבי יהושע, זו קריית שמע, שאם אדם קורא אותה שחרית וערבית מעלה עליו הקב"ה כאלו יגע בתורה יומם ולילה".

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

10. יהושע א', ז-ט

"רק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאול למען תשכיל בכל אשר תלך.
לא ימוש ספר התורה הזה מפיה וְהָיִיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה לְמַעַן תִּשְׁמָר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַכְּתוּב בּוֹ כִּי **אַז תַּצְלִיחַ** אֶת דְּרָכְךָ וְאַז תִּשְׁכִּיל.
הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזָק וְאַמֵּץ אֶל תַּעֲרֹץ וְאַל תִּתָּחַת כִּי עָמָד ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תִּלְךְ".